

กฎมณเฑียรบาล

ว่าด้วย ครอบ ครอบแห่ง ข้าราชการใน พระราชสำนัก

คู่สมศักดิ์ พระพุทธเจ้าล้านนาภาค เปนอดีตภาค ๒๕๔๗ พรรษา
เมษายนมาศ วิสต์ติมสุรทิน จันทวาร โดย กาด นิยม

พระบาท สมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร
นราธิราช พิณิตประชานารถมหาสมมตวงศ์ อติศัยพงศ วิมลรัตน อรรถดิศยราช
นิกรโตม จาตุรันตบรม มหาจักรพรรดิ ราช สังการศ บรม ชรมิกมหาราช
ชิราช บรมนารถบพิตร พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริเห็นว่า

อัน เหล่าเสวกามาตย์ราชบริพาร ผู้ที่มีหน้าที่รับราชการใน กระทรวง
และ กรมใน พระราชสำนักนั้น ย่อมเป็นผู้ที่ ปฏิบัติราชการ อยู่ใน หน้าที่
ใกล้ชิด พระองค์ เพราะ ฉะนั้น จึง สมควร ที่จะ เปน ผู้ที่ ดีไม่ เปน ที่ ทรง
รังเกียจ และ ทั้ง เปน ผู้ที่ ประพฤติ ดีมา จารี ไม่ควร ที่จะ ให้ มี ผู้ คติ
นินทาได้ ว่า พระบาท สมเด็จพระเจ้า อยู่หัว ทรง ชม เสดียง ตั้ง แต่ง คน ที่ ไม่
ดีไว้ใน ที่ ใกล้ชิด พระองค์ ซึ่ง ถ้า แม มี ผู้ กล่าว ได้ เช่น นี้ ก็ ย่อม เปน ที่
ทรงรำคาญพระราชหฤทัย ทั้ง อาจ ที่จะ มี ผล ให้ เสื่อมเสียพระเกียรติยศ
ได้ด้วย

ข้าราชการใน พระราชสำนัก เปน บุคคล จำพวก ที่ สุด ที่ จะ ควร กล่าว ว่า
กิจส่วนตัวไม่เกี่ยว แก่ หน้าที่ ราชการ เพราะ ถ้า จะ ว่า กัน อย่าง สามัญชน

เล่ม ๓๑ หน้า ๒๖๘ ราชกิจจานุเบกษา วันที่ ๑ สิงหาคม ๒๔๕๗

คนใช้ที่ประพฤติคนไม่ให้เป็นที่ต้อง อธิยาไศรยแห่ง นายแล้ว ถึงแม้
ว่าจะมีสติปัญญาสามารถฉลาดเฉลียวสักปานใด ก็คงไม่สามารถจะ
อยู่ร่วมเคหะสถานกันได้ ดังนี้ฉันใด ส่วนข้าราชการในพระราชสำนัก
ก็เป็นฉันนั้น เมื่อราชเสวกผู้ใดทราบอยู่แล้วว่าสิ่งใดไม่เป็นที่ต้อง
ด้วยพระราชอธิยาไศรยนิยม แต่ฉันประพฤติสิ่งนั้นเพื่อความพอใจ
แห่งตนเอง โดยถือว่าเป็นกิจส่วนตัว ไม่เนื่องด้วยหน้าที่ราชการ
ตัวนี้ ก็คงเป็นอันว่าเป็นผู้ที่ไม่สมควรจะดำรงราชการอยู่ในพระราช
สำนัก ควรจะต้องย้ายไปแห่งอื่นดีกว่า

ทางที่จะให้ทรงรังเกียจในส่วนตัวราชเสวกผู้ใดผู้ใดนั้น นอกจาก
จากความประพฤติเป็นคนซื่อมาหรือหนักแดง หรือคนมักพูดปด ซึ่ง
เป็นความเสียใจในส่วนตัวเขา ยังอาจจะเป็นไปได้โดยมีครอบครัวอัน
เป็นที่ทรงรังเกียจได้อีก

ในเรื่อง การ สัมผัสแห่ง คนใน สัมพันธ์ ทรงสังเกตว่าดูเป็นไปโดย
อาการอันต่ำต้อย ไม่เป็นระเบียบเรียบร้อย ไม่ใคร่เลือกหญิงที่
เรียบร้อยแท้จริง ชายหนุ่มมักพอใจสัมผัสด้วยหญิงแพศยาหาเลี้ยง
ชีพโดยทางบำเรอ กามคุณ และมักเข้าใจไปว่า การสัมผัสเช่นนี้ เป็น
ของควรนิยม เพราะคล้ายคลึงกับแบบแผนแห่งยุโรปประเทศ ซึ่ง
เป็นความเข้าใจเขาเองโดยพอใจใคร่ให้เป็นเช่นนั้น และการมีภรรยา

แต่งงาน ส้ม รส อย่างโบราณ ประเพณีมักถือกันว่า เปน ของ พัน สมัย เดียว
แล้ว แม้ ใคร ประพฤติ ก็ได้ ชื่อ ว่า คน ภูมิ เก่า คร่ำ ครำ หรือ ใจ เจ้า เต่า
ปู ปลา ไม่ รู้จัก ประเพณี นิยม อย่าง สมัย ใหม่ ดังนี้ เปน ต้น

โดย ปรกตินิ ใน ประเทศ มี ส้ม เต็ม พระราชาธิบดี เปน ผู้ ทรง ปกครอง ความ
นิยม ใน ทาง จริยา ต่าง ๆ มหาชน มัก เพิ่ง แต่ง ตั้ง ตาม พระราช นิยม เปน ที่ ตั้ง
แต่ ผู้ ที่ มี ใจ มี โอกาส ได้ เข้า เผ่า ทูล ถอ ของ ชลั พระบาท ใน ที่ โกล่ เคียง เพียง พห
มิ อาจ ที่ จะ ทราบ พระราช นิยม ได้ โดย ถนัด ก็ ต้อง เพิ่ง แต่ง ตั้ง ทาง ปฏิบัติ
และ จรรยา แห่ง ข้าราชการ ใน พระราช สำนัก เปน หลัก เพื่อ สันนิษฐาน ทาง
แห่ง พระราช นิยม ความ จริง มี ชู้ ดังนี้ เหมือน กัน ทนด ไม่ ว่า ใน ประเทศ
ใด ๆ ทั้ง ใน บุรพทิศ แด ปรคี จิม ทิศ พระบาท ส้ม เต็ม พระเจ้า อยู่ หัว ทรง
เข้า พระราช หลุทัย ใน ชื่อ นี้ ชัก เจน อยู่ จึง ได้ ทรง พระยศ ส้าห พระราชทาน
พระ บรม ราโช วาท แก่ ข้าราชการ ใน พระราช สำนัก อยู่ เนือง ๆ ใน เรื่อง
จรรยา และ ความ ประพฤติ อัน ควร แก่ ราช เสด็จ ซึ่ง แท้ จริง บรรดา ราช เสด็จ
ควร ที่ จะ รู้ ดี ก พระมหา กรุณาธิคุณ และ ที่ แท้ ควร ที่ จะ มี เจร รู้ ดี ความ
กตัญญู กตะ เวที ตั้ง ใจ ปฏิบัติ ให้ ตรง ตาม พระบรม ราโช วาท และ
พระราช นิยม อัน ได้ ทรง แสง ดง ให้ ปรากฏ มา หลาย ครั้ง แล้ว นั้น โดย
ความ เคารพ ต่อ พระบรม เสด็จ ภาพ ฝ่าย ผู้ โหญ่ อัน เปน ผู้ มี หน้าที่ บัง คับ
บัญชา ข้าราชการ ต่าง พระเนตร พระ กรรณ ก็ ควร ที่ จะ หมั่น เอา ใจ ได้ ว่า กล่าว

ตก เดือน ผู้น้อยที่ไว้สติให้สุดสำหรับพยายามประพฤติตนให้เป็นทีพอพระราช
อริยาไครยเช่นนี้จึงจะถูก

แต่การหาเงินไปเช่นนี้ทั่วถึงไม่ เพราะราชเสวกที่เป็นคนหนุ่มคนอง
เมื่อมีความปรารถนา จะใคร่ประพฤติตามใจตนเอง ก็พอใจของตน
ทำตนเป็นคนสมัยใหม่ ประพฤติสงบเสงี่ยมอยู่แต่เฉพาะเวลาที่อยู่น่า
พระที่นั่ง พอดับหลังไปแล้วก็ไปเที่ยวประพฤติดำเดเทเมาตามนิสัย
อันทรามของตน แต่ที่ผู้น้อยประพฤติอยู่ได้เช่นนี้ก็เพราะผู้ใหญ่
บางคน ซึ่งรู้แล้วว่าผู้น้อยประพฤติเป็นดังหูดอกเจ้าอยู่นั้น ก็หา
ว่ากล่าวตักเตือนโดยอาการอันเข้มงวดอย่างผู้ใหญ่ไม่ กลับไปพูดจา
และแสดงกิริยาอาการให้เห็นปรากฏว่า การที่ว่ากล่าวนั้นโดยเสีย
ไม่ได้ คือขัดพระราชบริหารไม่ได้เท่านั้น แท้จริงเห็นใจกัน ดังนี้
จึงทำให้ผู้น้อยกำเรบได้ใจ ฝ่ายผู้ใหญ่จะว่าผู้น้อยไม่ได้เต็มปาก
ก็เพราะตนเองก็ประพฤติเหลวไหลอยู่เช่นนั้นเหมือนกัน ตรงกับ
โบราณภาษิตว่า “ไก่เห็นตีนงู งูเห็นนมไก่” ไม่มีใครกล้าทำ
อะไรใครได้

การที่ประพฤติผิดพระราชนิยมในข้อใด ๆ ก็ไม่สำคัญเท่าในข้อที่เกี่ยวข้อง
ด้วยการมีครอบครัว เพราะหญิงด้อยมเป็นศรีแก่ชาย แต่หญิง
ร้ายย่อมนำความพินาศฉิบหายมาสู่ผู้ที่สัมพันธ์ หาเสนียดจัญไรอย่าง

วันที่ ๑ สิงหาคม ๒๔๕๗ ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๓๑ หน้า ๒๓๑๑

ใดเสมอเหมือนได้ โดยยาก เพราะฉะนั้นจึงทรงพระราชดำริเห็นว่า เป็นการสมควร อย่างยิ่งที่จะต้องทรงกวดขันเรื่องครอบครัวแห่งข้าราชการ ในพระราชสำนักให้ยิ่งขึ้น เพื่อมิให้เป็นที่ติฉินนินทาแก่ผู้อื่นได้ แต่ครั้นว่าจะเป็นแต่เพียงพระราชทานพระบรมราชาอาวาส อย่างเช่นที่เคย มาแต่นั้น ถ้าราชเลขาบางคน ที่ฮวดฉลาด ฮวดดีก็ จะหาหนทาง หลีกเลี้ยงไม่ปฏิบัติตามกระแสพระบรมราชาอาวาส ก็จะเป็นเครื่องเสื่อม เด้อยพระบรมเดชานุภาพ ทั้งจะเป็นหนทางให้คนฮวดดี ฮวดฉลาด มีความกำเริบได้ใจยิ่งขึ้น จึงเป็นความจำเป็นที่จะต้องจัดวางระเบียบ ลงไว้ให้เป็นหลักฐานมั่นคง อันจะไม่มีหนทางหลีกเลี้ยงได้

จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้เจ้าพระยาธรรมมาชิกรักษาธิบดี ศรีวิกรม์มนตรีมหาดไทย บรมราชาประการกิจจาภิรมย์ สรรพโศกมราชสุหรานุประดิษฐ์ ขรรณสุจริตวิบุลย์ มาตาทูกุศลวิวัฒน์ บำรุงรัตนราชประเพณี นิเทศกักตันทุบมารต อันเคปรุกมาตย์มหานายก อรรถเสด็จ นนทิพพานุรชาทร กิตติขจรเสนาบดี ศรีรัตนไตรสรณชาตา อุดมอาชวา รยาไศรย กภัยพิริยบรรพตพหุ เสนาบดีกระทรวงวัง รั้วพระบรมราชโองการได้เกล้า ๆ ประกาศกฎมณเฑียรบาล ว่าด้วยครอบครัวแห่ง ข้าราชการในพระราชสำนัก ดังต่อไปนี้

หมวดที่ ๑

ว่าด้วยนามและลักษณะใช้กฎมณเฑียรบาลนี้

มาตรา ๑ “กฎนี้ให้เรียกว่า กฎมณเฑียรบาล ว่าด้วยครอบครัวแห่งข้าราชการในพระราชสำนัก พระพุทธศักราช ๒๔๕๗”

มาตรา ๒ ให้เริ่มใช้กฎนี้ตั้งแต่วันที่ ๑ สิงหาคม พระพุทธศักราช ๒๔๕๗ เป็นต้นไป

มาตรา ๓ บรรดากฎข้อบังคับ ซึ่งมีอยู่แล้วสำหรับพระราชสำนัก ข้อใดที่ขัดกับข้อความในกฎนี้ ให้ยกเลิกเสีย

มาตรา ๔ ต่อไปภายหน้า ถ้ามีทั้งพระภรรยาไปรุดเกล้าฯ ให้แก่ ไซ หรือเพิ่มเติมข้อใดข้อ ๑ ในกฎนี้ และเสนาบดีกระทรวงวังได้ประกาศโฆษณาให้ข้าราชการในพระราชสำนักทราบทั่วกันแล้ว ให้นับว่าข้อที่แก้ไขหรือเพิ่มเติมใหม่นั้นเป็นส่วน ๑ แห่งกฎนี้

หมวดที่ ๒

ว่าด้วยผู้ที่จะต้องปฏิบัติตามกฎนี้

มาตรา ๕ ผู้ที่นับว่าอยู่ในกฎนี้ และจำเป็นจะต้องปฏิบัติตามกฎนี้มีอยู่คือ

- ๑) ข้าราชการ แลราชบุรุษใน กระทรวงวัง

วันที่ ๑ สิงหาคม ๒๕๕๖ ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๓๐ หน้า ๕๔๓

๒ พระตำรวจ ขุนตำรวจ นายตำรวจ นายเวร แด่พลใน กรม
พระตำรวจ

๓ ข้าราชการ แด่ราชบุรุษใน กรมคิดปกครอง

๔ นายทหาร ชั้นสัญญาบัตร ชั้นประทวน และนายสิบ ในกรม
ทหารรักษาวัง ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

๕ ข้าราชการ แด่ราชบุรุษใน กรมราชเลขาธิการ

๖ ข้าราชการ แด่ราชบุรุษใน กรมพระคลังข้างที่

๗ ข้าราชการ แด่มหาดเล็กทุกชั้นใน กรมมหาดเล็กหลวง

๘ ข้าราชการ แด่นักเรียนในโรงเรียนมหาดเล็กหลวง

๙ ข้าราชการ แด่มหาดเล็กใน กรมมหรศพ

๑๐ ข้าราชการ แด่มหาดเล็กใน กรมชาวที่

๑๑ ข้าราชการ แด่มหาดเล็กใน กรมพระอภัยราชนิเวศน์

๑๒ ข้าราชการใน กรมตำรวจ

มาตรา ๖ ผู้ที่อยู่ในกฎนี้ ให้พึงเข้าใจว่าเป็นแต่เฉพาะผู้ที่รับ
ราชการประจำอยู่เท่านั้น ผู้ที่เป็นของหนุ่หรือ นอกราชการ หรือ
ซึ่งได้ย้ายไปรับราชการ อยู่ในกระทรวง ทบวง การอื่นแล้ว ไม่นับว่าอยู่
ในกฎนี้

หมวดที่ ๓

อธิบายคำในกฎ

มาตรา ๗ เพื่อให้ข้อบังคับในข้อที่ระบอ ก่อความให้ ยติยว
ในที่บางแห่ง ให้พึงเข้าใจคำที่ใช้อยู่ในกฎนี้บางคำ ดังต่อไปนี้

๑ คำว่า “เสนาบดี” ให้เข้าใจว่า เสนาบดีกระทรวงวัง

๒ คำว่า “ข้าราชการ” ให้เข้าใจว่า บรรดาบุคคลซึ่งอยู่ในกฎ
นี้ ตั้งแต่เกิดเข้ามาแล้วใน หมวดที่ ๒

๓ คำว่า “ผู้บังคับบัญชาโดยตรง” ให้เข้าใจว่า ผู้ที่มีอำนาจ
บังคับบัญชาในกรมใดกรม ๑ ซึ่งเป็นกรมชั้นต่อกรมใหญ่อีกชั้น ๑

๔ คำว่า “ผู้บังคับบัญชาสูงสุด” ให้เข้าใจว่า ผู้ที่มีอำนาจบังคับ
บัญชาเป็นใหญ่ใน พแนกไต พแนก ๑ ในพระราชสำนัก ก่อว่าคือ

(ก) ในกระทรวงวัง แดกรมชั้น คือ เสนาบดี

(ข) ในกรมมหาดเล็ก แดกรมชั้น คือ สภาจางวาง

(ค) ในกรมราชเลขาณุกร คือ ราชเลขาณุกร

(ง) ในกรมพระคลังข้างที่ คือ อธิบดีกรมพระคลังข้างที่

๕ คำว่า “เจ้าพนักงาน” ให้เข้าใจว่า เจ้าพนักงานระเบียบ เว้น
ไว้เสียแต่ที่จะมีข้อความก่่าวไว้ อย่างอื่น จึงให้เข้าใจไปตามข้อ
ความในที่นั้นโดยเฉพาะ

วันที่ ๑ สิงหาคม ๒๔๕๗ ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๓๑ หน้า ๒๘๕๕

๖ คำว่า “หญิงนครไธภณ” ให้เข้าใจว่า หญิงที่ได้รับใบอนุญาตจากเจ้าหน้าที่ปกครองท้องถิ่น ตามพระราชบัญญัติ บ่อน้ำดื่ม ดินเปรี้ยว

๗ คำว่า “หญิงแพศยา” ให้เข้าใจว่า หญิงที่มีชื่อหญิง นครไธภณ แต่มีสัมพันธภาพกับชายหลายคนโดย อากาโรอัน ดำสอนไม่เปเนระเบียบเรียบร้อย

หมวดที่ ๔

ว่าด้วยการ จัด ทะเบียน ครอบครัว และ เคหะสถาน

มาตรา ๘ ให้ผู้บังคับบัญชาสูงสุดในกรมต่าง ๆ จัดเจ้าพนักงานไว้เป็นผู้ถือทะเบียน ครอบครัว และ เคหะสถาน แห่ง ราชการในบังคับบัญชาของตน กล่าวคือ ให้มีที่ กระทรวง อื่นแห่ง ๑ ที่ที่ทำการสภาจางวาง กรมมหาดเล็กแห่ง ๑ ที่กรมราชเลขาการแห่ง ๑ ที่กรมพระคลังข้างที่แห่ง ๑ กับให้ได้นำตั้งจัดตั้งเจ้าพนักงานไว้คน ๑ เป็นนายทะเบียนใหญ่สำหรับพระราชสำนักทั่วไป

มาตรา ๙ ในสมุดทะเบียนให้มีรายการ ดังต่อไปนี้

๑ บศบรบรรดาศักดิ์

๒ นามเดิม

๓ นามสกุล

๔ ตำแหน่ง ราชการ

๕ นามบิดามารดา (แห่งคน)

๖ เกษะสถาน (ถ้ามีกว่า ๑ แห่ง ต้อง จดไว้ ให้ปรากฏ แต่ต้อง บอกให้ชัดเจน ว่าอยู่ ณไหนใด เลขที่เท่าใด ๆ ต ๆ ตัวเป็น เจ้า ของเอง หรือ อาศัยใคร หรือเช่าใคร)

๗ นามภรรยา (ถ้ามีกว่า ๑ คน ต้อง จดทุกคน)

๘ นามบิดามารดา (แห่งภรรยา)

๙ นามบุตร (ต้อง จดเรียง ตามลำดับอายุ และ ถ้าเกิด ค่อย ทยอยมาหลายคน ให้จดแบ่งเป็นห้อง ๆ ไป ให้เข้าใจง่าย ๆ)

๑๐ หมายเหตุ (ในช่อง นี้ สำหรับ ครอบ กรายการ เบ็ดเตล็ด ดัง จะได้กล่าว ต่อไปข้าง หน้า)

มาตรา ๑๖ บรรดาข้าราชการ ซึ่งมีครอบครัวและเกษะสถาน อยู่แล้ว เมื่อ ประกาศใช้ กฎนี้ ต้อง รีบไป ลง ทะเบียน ที่เจ้าพนักงาน สำหรับ กรมซึ่ง ตน ตั้ง กัด ขึ้น อยู่ นั้น ภายใน กำหนด วัน เวลา ซึ่ง ผู้ บังคับบัญชา สูงสุด จะได้แจ้ง ความให้ทราบ และ ถ้า ยังไม่มีครอบครัว มีแต่เกษะสถาน ก็ให้ ไป จด แต่ใน ส่วน เกษะสถาน

มาตรา ๑๗ ให้เป็นหน้าที่ผู้ บังคับบัญชา สูงสุด ที่จะ กำหนด วัน เวลา ที่จะ ให้เจ้าพนักงาน รับผิดชอบทะเบียน และ ให้กำหนด ด้วยว่า เมื่อใด จะ

เป็นอันหมดเขต เวลาคู่จะรับจดทะเบียน ของผู้ที่สมัครขอรับ และเคหะสถาน
อยู่แล้ว แต่เมื่อก่อน ประกาศให้ใช้กฎนี้

มาตรา ๑๒ เมื่อพ้นกำหนดเวลาอันกล่าวแล้วใน มาตรา ๑๑ นั้น
ผู้ใดยังมีใจ ไปลงทะเบียน ครบครวัหรือ เคหะสถานไว้ ให้ถือว่าผู้นั้นยัง
ไม่มีทั้ง ครบครวัและเคหะสถาน เป็นได้ อยู่ จนกว่าจะได้มาจดอย่าง
ใด อย่าง ๑ คือไปภายใน

มาตรา ๑๓ ผู้ที่มีภรรยาแล้ว แต่ภรยานั้นถึง มรณภาพแล้ว
หรือได้หย่าร้างกันไปแล้ว ตั้งแต่ก่อนที่ประกาศใช้กฎนี้ ไม่ต้องจดนามภรรยา
ผู้นั้นลงในช่องที่สำหรับจด ชื่อภรรยาใน ทะเบียน แต่ถ้าแม่ ใด มีบุตร
ด้วย ภรยานั้น จึงให้จด นามมารดา แห่ง บุตรลงไว้ใน ช่อง สำหรับจด
นามบุตร ซึ่งได้กำหนดไว้ ใน มาตรา ๙ ขย ๙ นั้น

มาตรา ๑๔ ผู้ที่ยังมีใจ มี ครบครวัหรือเคหะสถานอยู่ในขณะเมื่อ
ประกาศใช้กฎนี้ไว้ ถ้าต่อไปเมื่อนำ มี ครบครวัหรือเคหะสถาน เมื่อใด
ให้ไปจดทะเบียนที่กรมคนสังกัด ภายในกำหนดบักซ์ ๑ (ถึงเดือน)

มาตรา ๑๕ ผู้ใดที่มี ครบครวัหรือเคหะสถาน อันได้จดทะเบียนแล้ว
ถ้ามีเหตุเปลี่ยนแปลง อย่างใด อย่าง ๑ ดังต่อไปนี้ กล่าวคือ

- ๑ ภรรยา หรือบุตร ถึงมรณภาพ
- ๒ หย่ากับภรรยา ตามกฎหมาย หรือไม่หย่าแต่ แยกเคหะสถานกัน
- ๓ กำหรือหย่ากับ

ถ้าเหตุอย่าง ๑ อย่างใดใน ๓ อย่างนี้ไซ้ ต้องไปแจ้งความแก่เจ้าพนักงานภายใน กำหนดบทที่ ๑ นับแต่วันที่ การ เปลี่ยนแปลงนั้นได้เป็นไป แล้ว เป็น ต้นไป

การที่จะแจ้งความในเรื่อง ข้าราชการกรรยา หรือ แยกเคหะสถานกันนั้น ต้องชี้แจงด้วยว่า บุตรที่มีด้วยกันนั้น ได้ตกลงจะให้อยู่กับใคร และถ้ากรรยามีได้ด้วยกัน เป็นแต่ แยกเคหะสถานกัน ต้องชี้แจงว่ากรรยาอยู่แห่งใด อาศัยอยู่โดยผู้ใดอยู่ หรืออยู่โดยลำพัง

มาตรา ๑๖ ผู้ใดที่มีกรรยาหรือเคหะสถาน อันได้จดทะเบียนแล้ว ถ้าจะมีกรรยาหรือเคหะสถานเพิ่มขึ้น มากกว่าเก่า ต้องไปจดทะเบียนเพิ่มเติมภายใน กำหนดบทที่ ๑ นับแต่วันที่ ได้กรรยาใหม่ หรือได้เป็นเจ้าของเคหะสถานใหม่ นั้น เป็น ต้นไป

หมวดที่ ๕

ว่าด้วยหน้าที่เจ้าพนักงาน ทะเบียน

มาตรา ๑๗ เจ้าพนักงาน ทะเบียน ประจำกรม มีหน้าที่รับจดทะเบียนครอบครัว และ เคหะสถาน แห่ง ข้าราชการ ที่ ตั้งกีดใน กรม ของ ตน ตาม ข้อความ อัน กล่าว มา แล้วใน หมวดที่ ๔ นั้น ทุกประการ และให้ทำการ ติดต่อกับ นายทะเบียนใหญ่ ตาม ระเบียบ ซึ่ง เสนอบัด จะได้กำหนดให้ตาม ที่ สัตถกแก่ ข้าราชการ

มาตรา ๑๘ นายทะเบียนใหญ่ไม่มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงเลย ให้เป็นแต่ผู้รวมทะเบียน กรมทั้ง ๔ นั้น ไว้เป็นแห่งเดียวกันเท่านั้น เพราะฉะนั้น แปลว่าทะเบียนซึ่งนายทะเบียนใหญ่รักษาอยู่นั้น เป็นแต่ตำแหน่งทะเบียน กรมเท่านั้น และต้องหมั่นคอยแก้ไขให้ถูกต้องตรงกับทะเบียน กรมอยู่เสมอ

มาตรา ๑๙ การรับผิดชอบครอบครัวก็ดี หรือเคหะสถานก็ดี มีเกณฑ์อันเจ้าพนักงานจะต้องปฏิบัติดังต่อไปนี้

๑ ภรรยา คือหญิงที่เฝ้ากระทำการ แต่งงาน สัมรสตามประเพณีเมือง หรือที่ชายเลี้ยงดูโดยให้อยู่ร่วมเคหะสถานและยกย่องเชิดหน้าชูตาโดยเปิดเผย เพราะฉะนั้นห้ามมิให้รับผิดชอบหญิงนครใต้เถื่อน หรือหญิงแพศยา หรือหญิงซึ่งชาย สัมรสด้วยเป็นครั้งคราวนั้น เป็นอันขาด อนึ่ง หญิงที่ชาย สัมรส อยู่ด้วยโดยอากรที่เรียกว่าเป็น "เมียลับ" คือไม่ออกหน้า และมีได้ อยู่ร่วม เคหะสถานกัน ห้ามมิให้รับผิดชอบ เป็น ภรรยา เป็น อันขาด

๒ เคหะสถาน คือที่อันสำนักอาศัยหรือเป็นหลักแหล่งแน่นอน อันจะเป็นที่ซึ่งตำรวจและนักการจะไปตามข่าวราชการผู้เจ้าของนั้นได้ในเมื่อมีราชการ

หรือจะนับว่าเป็นเคหะสถานไม่ได้ นอกจากที่จะได้ รับอนุญาตพิเศษจากผู้บังคับบัญชาสังกัด หรือเขมานั้น

เล่ม ๓๑ หน้า ๒๕๐ ราชกิจจานุเบกษา วันที่ ๑ สิงหาคม ๒๔๕๗

มาตรา ๒๖ ถ้าผู้ใดปรากฏจะให้จดทะเบียนหญิงอื่น ต้องด้วยข้อห้ามใน มาตรา ๑๙ นั้น เป็น ภรรยา และ เมื่อ นายทะเบียน ชี้แจง ข้อห้ามให้เข้าใจ แล้ว ก็ยัง จะ ชื่น ยิน ยิน ขอจดทะเบียน อยู่ กระนั้นไซ้ให้นายทะเบียน รายงาน ขอความ ต่อ ผู้บังคับบัญชา โดย ตรง ของตน เพื่อนำเสนอขึ้นไป เป็น ตำดับ สุด แต่ ผู้บังคับบัญชา สูงสุด จะวินิจฉัย และในระหว่าง ที่คำสั่งยังไม่ ตก ห้ามมิให้รับจดทะเบียน เป็น อื่นขาด

อนึ่ง ความใน มาตรา ๑๙ และ ๒๐ นี้ ให้ พึงเข้าใจว่าใช้สำหรับ ผู้ที่มีครอบครัว และเคหะสถาน อยู่แต่ เมื่อก่อน ที่ประกาศใช้ กฎนี้แล้วเท่านั้น ส่วน ผู้ที่ยังมิได้ มีครอบครัว หรือเคหะสถาน อยู่ก่อน นี้ ถ้าแม้ จะมาขอจดทะเบียน ต่อไป ให้เจ้าพนักงานปฏิบัติ ตั้ง ได้กำหนดไว้ ใน มาตรา ๒๑ ต่อไปนี้

มาตรา ๒๑ บรรดา ชาวราชการ ที่ ยัง มิได้ มีครอบครัวหรือเคหะสถาน อยู่แล้ว ตั้ง แต่ ก่อน ที่ ประกาศใช้ กฎนี้ไซ้ ถ้าต่อไป จะ มาขอจดทะเบียน ภรรยา หรือเคหะสถาน ให้เจ้าพนักงาน เรียกเขาไป อนุญาต ซึ่ง ผู้บังคับบัญชา จะได้ทำให้ตาม ระเบียบอื่น กำหนดไว้ ใน หมวดที่ ๖ แห่ง กฎนี้ ถ้าผู้ใดไม่มีใบ อนุญาต มาขึ้น แล้ว ห้ามมิให้เจ้าพนักงาน รับจดทะเบียน เป็น อื่นขาด

มาตรา ๒๒ นอกจากข้อที่ตนบัญญัติไว้แล้ว ใน หมวดนี้ ให้เจ้าพนักงาน ปฏิบัติ ว่า หน้าที่ ให้ขอตั้ง ความ ขอความ ดิน บัญชี ใน หมวดอื่น ๆ

วันที่ ๑ สิงหาคม ๒๕๕๗ ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๓๑ หน้า ๒๕๖
แห่งกฎนี้ และ ถ้า แม่เจ้าบ่าวได้ ออกกฎ หรือ ข้อ บังคับ เพิ่มเติม ต่อไป
ก็ให้ปฏิบัติให้ถูกต้อง จะ ทุกประการ

หมวดที่ ๖

ว่าด้วยการอนุญาตให้มีครอบครัวและเคหะสถาน

มาตรา ๒๓ บรรดาข้าราชการในพระราชสำนัก ^{ที่ ย่อมได้ มี}
ครอบครัว หรือเคหะสถาน ของ ตนเอง แต่ ก่อนที่ ประกาศใช้ กฎนี้ ^{ใช้} เมื่อ
ต่อไป จะมี ครอบครัว หรือ เคหะ สถาน ก็ยัง ได้รับ อนุญาต จาก ผู้ บังคับ บัญชา
สูงสุดใน กรม ของ ตน ก่อน จึง จะมี ได้

มาตรา ๒๔ การ ขออนุญาต ให้ ทำ เป็น หนังสือ ยื่น ต่อ ผู้ บังคับ บัญชา
โดยตรง ของ ตน เพื่อ นำเสนอ เป็น คำตัม ดัง จะได้ กล่าว ต่อไป และ
ถ้า เมื่อ ใบ อนุญาต ยัง ไม่ ตกมา ห้าม มิให้ ไป มี ภรรยา หรือ ไป อยู่
ณ เคหะสถาน ใหม่ นั้น เปรียบ ชาติ

มาตรา ๒๕ ข้าราชการ ที่มี ครอบครัว หรือ เคหะสถาน อัน ได้ จัด
ทะเบียน ตาม กฎ นี้ แล้ว ^{ใช้} ถ้า ต่อไป เมื่อนำ จะมี ภรรยา เพิ่มเติม ใหม่
อีก กี่ หรือ จะมี เคหะสถาน เพิ่ม ขึ้น อีก กี่ ต้อง ขอ อนุญาต อย่าง เดียว
กัน กับ ที่ กล่าว มา แล้ว ใน มาตรา ๒๓ และ ๒๔

มาตรา ๒๖ ใน หนังสือ ขอ อนุญาต ให้ มี ^{ใช้} ขั ความ สะเอียด คือ

(ก) ขออนุญาต มี ภรรยา ให้ มี ข้อ แต่งตั้ง ต่อ ไป ^{ใช้}

- ๑ ยศบรรดาศักดิ์ และ นามเดิม นามสกุล กับ ตำแหน่ง ราชการ
 - ๒ อายุ บิดเกิด
 - ๓ รับพระราชทาน เงินเดือน ๆ ละเท่าใด
 - ๔ ได้รับผลประโยชน์ นอกจาก ทาง ราชการ อย่างใดบ้าง
 - ๕ ได้ มี ภรรยา อยู่แล้วหรือไม่ ถ้ามี ชื่อไร
 - ๖ ผู้ที่จะ ตก แต่ง หรือ ไป แปร ปรวน ใหม่ นั้น ชื่อไร
 - ๗ นาม บิดา มารดา ของ หญิง และ ชายใด ใน บังคับ รัฐบาตใด
 - ๘ หลักฐาน คือ บิดา มารดา หรือ คู่หญิง นั้น มีทาง ทำมาหาเลี้ยงชีพ อย่างไร อยู่หรือไม่ มีทรัพย์สินสมบัติ อย่างไร บ้าง
 - ๙ หญิง นั้น มีอายุเท่าไร เกิด บิดอะไร
 - ๑๐ หญิง นั้น เคย มีคู่ แล้ว หรือ ยัง ถ้า เคย มีแล้ว ให้ ชี้แจง ด้วยว่า คู่ คู่เก่า หรือ เปน หม้าย โดย มรณภาพ แห่ง คู่
 - ๑๑ ความ ประพฤติ ของ หญิงนั้น เท่า ที่ รู้ เห็น อยู่ เปน อย่างไร
- (๒) ขออนุญาต มีเคหะสถาน ให้ มี ชื่อ แสดง ดังต่อไปนี้

- ๑, ๒, ๓, และ ๔ เหมือน อย่าง ขออนุญาต มี ภรรยา
- ๕ เปน คน โดด หรือ มี ครอบครัว
- ๖ ในขณะที่ อยู่ ที่ โหนด คือ อยู่ ประจำ ใน สถานที่ ภายใน พระราชฐาน หรือ เรือน หลวง แห่งใด หรือ เข้า อยู่ หรือ อยู่ กับ บิดา มารดา หรือ อา ไคร ย ผู้ใด และ ที่ อยู่ นั้น อยู่ แห่งใด

- ๗ บ้านที่จะไปอยู่ใหม่นี้ สร้างขึ้นใหม่ด้วยทุนทรัพย์ของตนเอง หรือซื้อ หรือเช่า หรือใครให้ หรือจะอาศัยอยู่ร่วมกับผู้ใด
- ๘ บ้านใหม่อยู่ห่างไกลตำบลใด ต้องบอกนามถนน และเลข (ถ้ามี)
- ๙ เมื่อย้ายไปอยู่ที่บ้านใหม่แล้ว บ้านเก่าจะยังคงเป็นบ้าน ของตนอยู่หรือไม่ใช่เป็นที่สำนักอีกต่อไป

มาตรา ๒๗ ระเบียบการที่จะพึงปฏิบัติในเรื่อง ขออนุญาตมีภรรยา หรือมีเคหะสถานนี้ เมื่อผู้ขออนุญาตได้ยื่นหนังสือต่อผู้บังคับบัญชา โดยตรงแล้ว เป็นหน้าที่ของผู้บังคับบัญชาโดยตรงที่จะต้องสอบสวนดู ให้ได้ความแน่นอน ว่าตามรายการที่มีอยู่ในหนังสือนั้น เป็น การถูกต้องแล้วหรือยัง ถ้ายังไม่ถูกต้องให้พูดจาว่ากล่าวให้ผู้ขออนุญาต แก่ไขข้อความเสียให้ถูกต้อง เมื่อถูกต้องแล้ว ให้ผู้บังคับบัญชา โดยตรง ลงความเห็นของ ตนกำกับลงในหนังสือ นั้น ว่า “เห็นสมควร” หรือ “ไม่เห็นสมควร” สุดแต่แต่ความเห็น แต่ถ้าไม่เห็น สมควร ต้องอธิบาย ด้วย ว่าเพราะเหตุใด และถ้าความเห็น นั้น จะมีข้อความ ยั่วยวาก็ให้เขียนลงในกระดาษ อีกแผ่น ๑ ต่างหากแนบไปกับหนังสือ ขออนุญาต เมื่อได้ตรวจและลงความเห็นแล้ว จึงให้ส่งหนังสือพร้อม ด้วยความเห็นนั้นขึ้นไปยังผู้บังคับบัญชาโดยตรง เห็นชอบขึ้นไปอีกชั้นหนึ่ง

เดิม ๓๑ หน้า ๒๕๔ ราชกิจจานุเบกษา วันที่ ๑ สิงหาคม ๒๔๕๗

นี้ และให้ปฏิบัติเช่นนี้ เป็นลำดับไป จนถึง ผู้บังคับบัญชาชั้นสูงสุดใน กรม
แห่ง ผู้ขออนุญาต

มาตรา ๒๘ ผู้ที่มีอำนาจอนุญาตได้นั้น ถ้าผู้ขอเป็น ข้าราชการ
ตั้งแต่ ชั้น เสวกเอก หรือ นายพันเอก หรือ หัวหมื่น ลงมา ผู้บังคับ
บัญชาชั้น สูงสุด ใน กรม นั้น มีอำนาจ อนุญาต ได้ แต่ถ้าผู้ขอ เป็น ข้าราชการ
ชั้น เสวกเอก หรือ ตั้งแต่ ชั้น เสวกเอก หรือ นายพันเอก หรือ หัวหมื่น
ขึ้นไป ต้องได้รับ พระราชทาน พระบรม ราชานุญาต ผู้อื่น จะ อนุญาต
มิได้ เป็น อันขาด

อนึ่ง มหาดเล็ก ของ ห้อง ที่ พระบรมมฯ ไม่ว่าจะ เป็น ยศ บรรดาศักดิ์
ชั้นใด ต้องได้รับ พระบรม ราชานุญาต ผู้อื่น จะ อนุญาต มิ ได้
เป็น อันขาด

มาตรา ๒๙ ผู้ที่มีหน้าที่ จะอนุญาต ตาม มาตรา ๒๘ นั้น เมื่อได้
รับ หนังสือ ขอ อนุญาต แล้ว และ ก่อน ที่ จะอนุญาต ต้อง พิจารณา ให้
เห็น ชัดแจ้ง ว่า ผู้ขอ อนุญาต นั้น เป็น ผู้ที่ สมควร จะได้รับ อนุญาต แล้ว
จึง ค่อย อนุญาต ใน ข้อควร มิควร ให้ ถือเอา พระราชนิยม เป็นเกณฑ์
ดัง ต่อไปนี้

(ก) ใน ส่วน ที่ จะขอ มี ปรวษา

๑ ผู้ขอ เป็น ผู้ที่ มีหลักฐาน นั้น คง พอ ควร แก่ ยศ บรรดาศักดิ์ และ
ตำแหน่ง

๒ ได้รับ พระราชทาน เงิน เดือน พอ สมควร จะ เลี้ยง ครอบครัวยุได้

- ๓ มีอายุเกินกว่า ๑๘ ปีบริบูรณ์ อย่างเข่าปี ๑๘ แล้ว
- ๔ เป็นผู้ที่มีวุฒิคิด และชอบ ไม่เหลวไหลดีใจ
- ๕ เป็นผู้ที่มีเคหะสถาน เป็นหลักแหล่งหรือจะได้มี เมื่อมีภรรยา
- ๖ เป็นผู้ที่ไม่มีความโรคเรื้อรังประจำตัวอยู่ยังไม่หาย
- ๗ หญิงที่จะเป็นภรรยาเป็นผู้มีหลักฐาน ไม่ใช่หญิงนครโสเภณี

หรือหญิงแพศยา หรือหญิงที่มักดื่มจรรยาต่ำต่อน

- ๘ หญิงนั้น มีอายุเกินกว่า ๑๖ ปีบริบูรณ์ อย่างเข่าปี ๑๗ แล้ว
- ๙ หญิงนั้นมิใช่เป็นภรรยาอื่น อยู่ในขณะที่จะขออนุญาต
- ๑๐ หญิงนั้นมิใช่ผู้ที่ช้ำกับสามีเพราะมีชู้

(๒) ในส่วน ขอมีเคหะสถาน

- ๑, ๒, ๓, และ ๔ เหมือน การขอมีภรรยา
- ๕ ถ้าผู้ขอมีภรรยาแล้ว หรือได้ขออนุญาตจะมีภรรยาอยู่แล้ว

ควรอนุญาต

๖ คนโสด คือ ไม่มีภรรยาและครอบครัว ถ้าจะอนุญาตได้ก็แต่ที่แต่เห็นปรากฏชัดว่าเป็นผู้มีหลักฐานมั่นคง เป็นผู้สมควรครองเรือนได้แท้จริง และมีอายุครบ ๒๐ ปีบริบูรณ์ อย่างเข่าปี ๒๑ แล้ว

๗ เคหะสถาน ต้อง ตั้ง อยู่ใน ที่ซึ่ง เป็น หลักแหล่ง มีทาง ไป มา ได้ โดยสะดวกพอควร

มาตรา ๓๐ เมื่อผู้บังคับบัญชาได้พิจารณาโดยถ้วนถี่แล้ว ถ้าไม่เห็นเป็นการสมควรด้วยประการทั้งปวง หรือเพื่อเหตุหลายประการก็ดี ให้เขียนลงไป ในหนังสือขออนุญาตนั้นว่า “ไม่อนุญาต”

และให้ตั้งนามกำกับไว้เป็นสำคัญ แต่ถ้ามีข้อขัดข้องอยู่เพียงแต่เล็กน้อย ซึ่งเห็นว่าพอจะว่ากล่าวให้แก้ไขได้ ก็ให้เรียกตัวผู้ขออนุญาตนั้นมาชี้แจงให้เป็นที่เข้าใจ ถ้าแม่เขายอมรับรองจะแก้ไขข้อขัดข้องนั้นให้หมดไป ก็จงยอมให้โอกาสให้เขามีเวลาแก้ไข แต่ถ้าเขาไม่ยอมที่จะแก้ไขก็ให้สลักตงว่า "ไม่อนุญาต" ที่เดียว

แต่ถ้าเห็นว่าเป็นการสมควรด้วยประการทั้งปวงที่จะอนุญาต ก็ให้คำใบ้อนุญาตให้เป็นสำคัญ ตั้งนามและประทับตราตำแหน่งผู้อนุญาต ใบอนุญาตให้ทำเป็น ๓ ฉบับความค้องกัน ฉบับ ๑ ให้ผู้อนุญาตรักษาไว้ อีก ๒ ฉบับให้ส่งลงไปเป็นลำดับ จนถึงผู้บังคับบัญชา โดยตรงของผู้ขออนุญาต ให้ผู้บังคับบัญชาโดยตรงมอบใบอนุญาตทั้ง ๒ ฉบับให้แก่ผู้ขอ ให้ผู้ขอนำใบอนุญาตไปให้แก่เจ้าพนักงานทะเบียนเพื่อเป็นพยาน ฉบับ ๑ ในเมื่อไปขอจดทะเบียน และให้เจ้าพนักงานเก็บใบอนุญาตฉบับนั้นไว้เป็นหลักฐานสืบไป อีกฉบับ ๑ ซึ่งยังเหลืออยู่กับผู้ขออนุญาตนั้น ให้ผู้ขอรักษาไว้เองเป็นสำคัญสืบไป

มาตรา ๓๑ ข้าราชการไม่ว่าชั้นใด ๆ ถ้าจะมีภรรยาเป็นชาวต่างประเทศ หรือคนในบังคับรัฐบาลต่างประเทศ ต้องได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตก่อนจึงจะมีได้ ผู้อื่นจะอนุญาตไม่ได้เป็นอันขาด

มาตรา ๓๒ ให้ตั้งเข้าใจว่า การพระราชทานหรือไม่พระราชทานพระบรมราชานุญาตแก่ผู้ที่ขอมีครอบครัวหรือเคหะสถาน ดังกล่าว

วันที่ ๑ สิงหาคม ๒๔๕๗ ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๓๑ หน้า ๒๙๗

แล้ว ใน มาตรา ๒๘ และ ๓๓ นั้น ไม่จำเป็นที่จะ พระราชทาน พระบรม
ราชาธิบายอย่างใด เป็นแต่พระราชทาน พระราช กระแต่ว่า “อนุญาต”
หรือ “ไม่อนุญาต” เท่านั้น

อนึ่ง ในพระราชทาน พระบรมราชาอนุญาต ซึ่งจะเป็น ส่วน พระราชทาน
ตาม มาตรา ๓๐ นั้น ให้เป็นหน้าที่ราชเลขาธิการ ส่วน พระองค์รับ พระบรม
ราชโองการ ออก ให้ตั้งนามและ ประทับ ครบตำแหน่งราชเลขาธิการส่วน
พระองค์

หมวดที่ ๗

ว่าด้วยคนโสด, คนหม้าย, และคนไม่มีเคหะสถาน

มาตรา ๓๓ ผู้ซึ่งมีได้มีภรรยาอันใดกระทำการสมรสก็ดี มีได้
มีภรรยาอันอยู่กินร่วมเคหะสถานโดยออกหน้าออกตากก็ดี ท่านว่า
เป็นคนโสด

มาตรา ๓๔ ผู้ใดซึ่งยังมีได้เจต ทะเบียนภรรยาตามที่กำหนดไว้
ในกฎนี้ท่านว่าให้ถือเขาเป็นคนโสด

มาตรา ๓๕ ผู้ใดได้มีภรรยาแล้ว แต่ได้หย่าร้างกับภรรยาแล้ว
ก็ดี หรืออยู่แยกกับภรรยาด้วยความยินยอมพร้อมใจกันก็ดี ท่าน
ว่าให้ถือเขาเป็นคนโสด

มาตรา ๓๖ ผู้ใดได้มีภรรยาแล้ว แต่ภรรยาถึงมรณภาพ และ
ยังมีได้มีภรรยาใหม่ ท่านว่าเป็นคนหม้าย

มาตรา ๓๗ ผู้ใดซึ่งมีได้มีบ้านเรือนอันตนเป็นเจ้าของ คือมี
ได้เป็นผู้ถือหนังสือสำคัญสำหรับเป็นเจ้าของที่ หรือมีได้เป็นผู้เช่า
ที่หรือเรือน หากหาใครยืมผู้อื่นเช่าอยู่ ณ ท่านว่าเป็นคนไม่มีเคหะสถาน

มาตรา ๓๘ ผู้ใด ซึ่ง ยังมีได้จัด ทะเบียนเคหะสถาน ตามที่กำหนดไว้ในกฎนี้ ท่านว่า ให้ถือเขาเป็น คน ไม่มีเคหะสถาน

มาตรา ๓๙ คนโสด และ คนไม่มีเคหะสถาน ถ้าผู้บังคับบัญชาสูงสุด เห็นสมควร จะกำหนด ให้ อยู่ประจำ ใน สถานที่ราชการ แห่งใด ๆ เพื่อสอดวกแก่หน้าที่ราชการ แห่งผู้นั้น ไซ้ ผู้นั้น จำจะต้อง อยู่ประจำเฉพาะแต่ในที่ซึ่ง ผู้บังคับบัญชา กำหนด ให้ อยู่ จะ ไปเลือก อยู่แห่งอื่นไม่ได้ นอก จากที่จะ ได้รับอนุญาตเป็น พิเศษ ดังกล่าวไว้ใน มาตรา ๔๐

มาตรา ๔๐ คนโสด และ คนไม่มีเคหะสถาน ถ้ามีกิจจำเป็น จะต้อง ปฏิบัติ บิดา มารดา ผู้ชรา ทุพพลภาพ และ ญาติ อื่น ปฏิบัติ อื่นมิได้ ไซ้ ผู้บังคับบัญชา สูงสุด จะ อนุญาต ให้ ไป อยู่ยัง บ้าน เรือน บิดามารดา ก็ ได้

มาตรา ๔๑ คนโสด หรือคนไม่มีเคหะสถาน ซึ่ง ผู้บังคับบัญชา สูงสุด ได้กำหนด ให้ อยู่ ใน เขตที่ สถานที่ราชการ ดัง กล่าว มา แล้ว ใน

มาตรา ๓๙ นั้น ถ้าหากจะ ไป นอน ค้าง อยู่ แห่งใด นอกจากที่ ซึ่งกำหนด ให้เป็น สำนัก นั้น ถึง แม้จะ ไป แต่คืน เดียวก็ ต้อง ได้รับ อนุญาต จาก ผู้บังคับบัญชา โดยตรง ก่อน จึง จะ ไป ได้ และ ถ้าจะ ไป ค้าง เกินกว่า ๑ คืน ต้อง ได้รับ อนุญาต จาก ผู้บังคับบัญชา สูงสุด ก่อน จึง จะ ไป ได้ ห้ามมิให้ ไป ค้าง นอกที่ สำนัก โดยมิ ได้รับ อนุญาต เป็น อันขาด

มาตรา ๔๒ คนหม้าย ซึ่ง มีอายุ ต่ำกว่า ๓๐ ปี บริบูรณ์ ลง มา ถ้า ผู้บังคับบัญชา สูงสุด เห็นสมควร จะ กำหนด ให้ อยู่ประจำ ใน สถานที่ราชการ เพื่อสอดวก แก่หน้าที่ราชการ ก็ กำหนด ได้ และ ต้อง ปฏิบัติ เช่นเดียวกับ คนโสด ดัง ได้กล่าว มา แล้ว ใน มาตรา ๓๙, ๔๐, และ ๔๑, นั้น จึง ทุก ประการ

หมวดที่ ๘

อธิบายด้วยชั้นความผิด แยกการลงโทษ

มาตรา ๔๓ ผู้ที่อยู่ในกรณี อาจที่จะประพฤติผิดมากและน้อย ต่างสถานกัน ทั้งจะได้แสดงต่อไป ในหมวดที่ ๙ แต่ในที่นี้จะ ได้แสดงด้วยชั้นแห่งความผิด ซึ่งมีเป็น ๓ ชั้น คือ

- ๑ ชั้น ตรีกรรม คือ เป็นความผิด อย่างหนัก
- ๒ ชั้น มัชฌิมกรรม คือ เป็นความผิด อย่าง กลาง
- ๓ ชั้น สหุกรรม คือ เป็นความผิด อย่าง เบา

มาตรา ๔๔ การลงโทษแก่ผู้ประพฤติผิดด้วยกรณี ท่านกำหนด ให้ มีเป็น หดขย สถาน สุดแต่แต่ความหนัก และ เบาแห่ง ความผิด ทั้ง จะได้แสดงต่อไป ใน หมวดที่ ๙ แต่ในที่นี้จะได้อธิบายลักษณะแห่งโทษทัณฑ์ ซึ่งมีเป็น นานา สถาน ดังต่อไปนี้

๑. ภาคทัณฑ์ คือข การลงโทษไว้ครั้ง ๑ ก่อน โดยฐานกรณ ผู้ที่สมควร จะได้รับภาคทัณฑ์ คือ ผู้ที่กระทำผิดแต่เพียงเล็กน้อยโดยความโง่เขลา มิได้มีเจตนาชั่วร้าย หรือจงใจ จะฝ่าฝืนกฎ และ ผู้ที่ ได้รับภาคทัณฑ์แล้ว นับว่าเหมือน ได้วาง บาป หาโทษติดตัวต่อไปมิได้
๒. ติโทษ คือชี้แจง ให้ผู้ผิด เข้าใจชัดเจนว่า ตนได้กระทำ ความผิด เช่น นั้น ๆ ควร ได้รับโทษ เช่น นั้น ๆ แต่หากมีข้อ ควร กรุณาอยู่บ้าง อย่าง นั้น ๆ จึงรอการลงโทษไว้ครั้ง ๑

แต่ถ้าต่อไป กระทบ ความผิด อีก จะต้องเอาโทษ เดิม นั้น บวก
เข้ากับโทษ ที่จะพึงต้องรับ ใหม่

๓. กัก คือ ให้ผู้ต้องโทษ อยู่ภายใน จังหวัดใด จังหวัด ๑ อัน
เป็น จังหวัด สถานที่ ราชการ และ ต้อง รายงาน ตน ต่อผู้บังคับ
บัญชาโดยตรง ทุก วัน

๔. กักเงินเดือน คือ จ่ายให้เพียง ส่วน ๑ ใน ๔ หรือกึ่ง ๑ เปน
อย่าง มาก นอก นั้น ให้เจ้าพนักงาน พนงก บดัด บานผู้จ่าย
ให้ เมื่อ พ้น กำหนดโทษ แต่โทษนี้ ให้ถึง แต่เฉพาะ คนใด
ซึ่ง ไม่ต้อง เติง ครอบ ครว้ เพื่อ บัง กั้น การ ใช้จ่าย ส่วย
ส่วย หรือ ใน การ เทียว เครื่ เป็น ต้น

๕. ทัณฑ์ขกกรรม คือ ให้ทำ การงาน อัน ต้อง ออก กำตั้ง กายผิด
กว่าปรกติ แต่ทัณฑ์กรรม ต้อง เลือก ให้กระทำ การ อัน เปน
ประโยชน์ ไม่ใช้เบ็ดเตล็ด แร่ง เปด่า ทัณฑ์กรรม ใน วัน ๑
ห้ามมิให้กระทำเกิน กว่า ๓ ชั่วโมง แต่ห้ามมิให้กระทำ
ติด ๆ กันเกิน กว่า ๗ วัน

๖. ขัง คือ ขัง ไว้ ใน ห้อง แห่งใด แห่ง ๑ อัน เปน ที่ มั่น คง เช่น
ที่ กรม สนม พด เรือน เปน ตัวอย่าง หรือจะ ขัง ไว้ ใน ที่ ขัง
ของ กรมเอง ก็ได้ ใน ที่ ห้อง ขัง นั้น ต้อง ให้มี แสง สว่าง และ
มีทาง อากาศ เติง ได้ สดวก กับ ต้อง ให้ผู้ถูก ขัง มี เวลา ได้
ออก มา เติง นอก ห้อง ขัง วัน ละ ๑ ชั่วโมง เปน อย่าง น้อย กับ
ต้อง ให้ ได้ กิน อาหาร อิ่ม หน้า ทุก วัน วัน ละ ๒ มื้อ เปน อย่าง น้อย

๗. จำขัง คือ ขัง ด้วย แดง เครื่อง พันหุ้ม กิการ ด้วย

๘. พักราชการ คือ ต้อง ออกจากตำแหน่ง นานที่ ประจำโดย ไม่ได้รับพระราชทานเงินเดือน เบี้ยหวัดอย่างใด ๆ แต่ยังมีหนทางที่จะ ได้กลับเข้ารับราชการ ได้ อีก ใน กาลข้างหน้า
๙. คัด ออกจากราชการ คือ ให้ ออกจาก นานที่ ประจำโดย ไม่ได้รับ เบี้ยหวัด หรือ เบี้ย บำนาญ
๑๐. ถอด จาก ยศ บรรดาศักดิ์

มาตรา ๔๕ การ ลง ทัณฑ์จัดเป็น ๓ ประเภท ดังต่อไปนี้

ก. ประเภท ครุทัณฑ์ เป็น พระ ราชอาญา ซึ่ง จะมี พระบรมราชโองการ ให้ตั้ง แก่ ข้าราชการ ผู้ ประพฤติ ผิด ต่อ กฏนี้ โดย สถานที่ สถานที่ ๑ ใน ๑๐ สถานที่ ซึ่ง กล่าว มา แล้ว ใน มาตรา ๔๔ นั้น หรือเป็นโทษ ซึ่ง ศาล รับสั่ง ปกฤษา วาง บท ตาม กฏนี้

ข. ประเภท รัชมทัณฑ์ เป็น อาญา สำหรับ ผู้ บังคับ บัญชา สูง สุด มีอำนาจ จะ กระทำ ได้ แก่ ผู้ ที่ อยู่ใน บังคับ บัญชา ของ ตน มีอยู่ เป็น นานา สถานที่ ดังต่อไปนี้

๑. ภาค ทัณฑ์
๒. ตีโทษ
๓. กัก ไม่เกิน กว่า ๑ เดือน
๔. กักเงินเดือน ไม่เกิน กว่า ๓ เดือน
๕. ทัณฑ์กรรม ไม่เกิน กว่า ๗ วัน

๖ ขัง ไม่เกินกว่า ๑ เดือน

๗. ให้พักราชการ ไม่เกินกว่า ๖ เดือน

ถ้าผู้บังคับบัญชา มีความปรารถนาจะลงโทษแก่ผู้ใดให้ยิ่งขึ้นไปกว่าที่กำหนดไว้ นี้ ก็ให้ส่งคดีไปยังศาลรับสั่งเพื่อพิพากษาวางบทสืบไป

ค. ประเภททัณฑ์ เป็น อาญา สำหรับที่ผู้บังคับบัญชาโดยตรง มีอำนาจจะกระทำได้แก่ผู้ที่อยู่ในบังคับบัญชาของตน (คืออธิบดีกรมลงโทษแก่คนในกรมของตน) มีเป็น นานาสถาน ดังต่อไปนี้

๑. ภาคทัณฑ์

๒. ตีโทษ

๓. กัก ไม่เกินกว่า ๑๕ วัน

๔. ทัณฑ์กรรม ไม่เกินกว่า ๓ วัน

ถ้าผู้บังคับบัญชาโดยตรง มีความปรารถนาจะลงโทษแก่ผู้ใดให้ยิ่งขึ้นไปกว่าที่กำหนดไว้แล้วนี้ ต้องขออนุญาตจากผู้บังคับบัญชาสูงสุด

มาตรา ๔๖ ห้ามมิให้ผู้ใดลงอาญาแก่คนในบังคับบัญชาของตนเกินอำนาจของตนตามที่ได้กำหนดไว้ในมาตรา ๔๕ นั้น เป็นอันขาด ผู้มีอำนาจลงอาญาและผู้รับโทษ มีกำหนดเป็นลำดับโดยละเอียดดังแจ้งอยู่ในตารางซึ่งแนบไว้ ณ ที่นี้ ดังต่อไปนี้

มาตรา ๔๗ ฝ่ายผู้รับโทษ

ถ้าแม่เห็นว่าการที่ผู้บังคับ

บัญชาโดย ตรง ลงโทษ นั้น ไม่เป็น ยุติธรรม หรือ แรงเกินไป ก็

อนุญาตให้อุทธรณ์ถึงผู้บังคับบัญชาสูงสุดได้ การอุทธรณ์ให้เขียน

เป็นลายลักษณ์อักษร และต้องยื่นต่อผู้บังคับบัญชาสูงสุดนั้น ภายใน

๗ วัน และในระหว่างที่อุทธรณ์นี้ ให้ผู้บังคับบัญชา โดยตรง

รอการลงโทษไว้ก่อน ฝ่ายผู้บังคับบัญชาสูงสุดนั้น จะตั้งยกเรื่อง

ราวเสีย หรือจะตั้งแก้ไขโทษก็ได้ แต่ห้ามมิให้เพิ่มโทษให้หนักขึ้น

เว้นแต่ที่เห็นว่าผู้บังคับบัญชาโดยตรงได้จับข้อความผิดนั้นผิดประเภท

หรือไม่ตรงกับความเป็นกรณีนี้ ก็ให้ตั้งแก้ไขไปตามความเห็นของ

ตนได้ ถ้าผู้รับโทษไม่พอใจในคำวินิจฉัยแห่งผู้บังคับบัญชาสูงสุด

ก็ให้ทำฎีกาขึ้นทูลเกล้า ฯ ถวาย เพื่อได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ

พระราชทานพระบรมราชวินิจฉัย หรือจะทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ

ให้ศาลรับตั้งกระทรวงวังพิจารณา ก็สุดแท้แต่จะโปรด แต่ฎีกา

ต้องทูลเกล้า ฯ ถวายภายในกำหนด ๑๕ วัน นับแต่วันที่ตั้งชื่อของ

ผู้บังคับบัญชาสูงสุดตกมานั้นเป็นต้นไป แต่ในระหว่างที่ยังมิได้มี

พระราชกระแสสั่งในส่วนฎีกานั้น ให้รอการลงโทษแก่ผู้ถวายฎีกา

ไว้ก่อน

มาตรา ๔๘ ถ้าผู้ลงโทษเป็นผู้บังคับบัญชาชั้นสูงสุด แม่ผู้รับ

โทษเห็นว่า การลงโทษนั้น ไม่เป็น ยุติธรรม หรือ แรงเกินไป อนุญาต

ให้ทุกละแ้ว ๆ ถวายฎีกาได้ และระเบียบการให้เป็นไปเช่นกล่าวมา
แล้ว ในมาตรา ๔๗ แล้วนั้น จึงทุกประการ

มาตรา ๔๘ ศาสตร์รับตั้ง กระทรวง วัง เป็น ศาสตร์ สูง สุด ใน พระราช
สำนัก เพราะฉะนั้น คดี ไต ซึ่ง ศาสตร์ รับ ตั้ง ได้ วินิจฉัย เต็ม ชาติ ไปแล้ว ทั้ง
โจทก์ และ จำเลย จะ อุตฺรณ มี ได้ ถ้า จำเลย จะ ทุกละแ้ว ๆ ถวายฎีกา
กราบบังคมทูลขอพระราชทานพระมหากรุณาลดหย่อนผ่อนโทษนั้นได้
แต่จะคัดค้านคำพิพากษาไม่ได้เป็นอันขาด

มาตรา ๕๐ คำพิพากษา ศาสตร์ รับ ตั้ง ต้องได้รับพระบรมราชานุมัติ
ก่อน จึงจะบังคับบัญชาให้ลงโทษตามคำพิพากษานั้นได้

หมวดที่ ๘

ว่าด้วยการกำหนดโทษสำหรับความผิด

มาตรา ๕๑ ผู้ใด ซึ่งมีครอบครัวและเคหะสถานอยู่แล้ว เมื่อ
ประกาศใช้กฎนี้ มิได้รีบไปลงทะเบียนภายในกำหนดตามความใน
มาตรา ๑๐ แล้วไซ้ ท่านว่าผู้นั้น มีความผิด ชั้น มัชยมกรรม
ต้อง รวางโทษ ชั้น มัชยมทัณฑ์

มาตรา ๕๒ ผู้ใด ที่มีครอบครัว หรือ เคหะสถานภายหลังวันที่ประกาศ
ใช้กฎนี้ มิได้ไปจดทะเบียนที่ กรมคน ตั้ง กัด ภายใน เวลา ที่ กำหนด
ไว้ ใน มาตรา ๑๔ ท่านว่าผู้นั้น มีความผิด เป็น ชั้น คุรุกรรม ต้อง
รวางโทษ ชั้น คุรุทัณฑ์

มาตรา ๕๓ ผู้ใดที่มีครอบครัว หรือ เคหะสถาน อันได้จดทะเบียนแล้ว เมื่อมีเหตุเปลี่ยนแปลง อย่างใดอย่าง ๑ ตามที่ว่าไว้ใน มาตรา ๑๕ แห่งกฎนี้ มิได้ไปแจ้ง ความแก่เจ้าพนักงานภายใน กำหนดบักษ์หนึ่ง ท่านว่าผู้นั้น มีความผิดเป็น ชั้ น คุ รุ ก ร ร ม ต้อง รว าง โ ทษ ชั้ น คุ รุ ก ร ร ม

มาตรา ๕๔ ผู้ใดที่ยังมิได้ มีครอบครัว หรือ เคหะสถาน ของตนเอง แต่เมื่อก่อน ประกาศใช้กฎนี้ ไปมีภรรยา หรือ เคหะสถาน โดยมีได้รับ อนุญาต จากผู้บังคับบัญชา สูงสุดในกรม ของตน ก่อน ตามความใน ข้อ ๒๓ และ ๒๔ แห่งกฎนี้ ท่านว่าผู้นั้น มีความผิด ชั้ น คุ รุ ก ร ร ม ต้อง รว าง โ ทษ ชั้ น คุ รุ ก ร ร ม

๒๐๖๗.

มาตรา ๕๕ ผู้ใดที่มีครอบครัว หรือ เคหะสถาน อันได้จดทะเบียนแล้ว มีภรรยาเพิ่มเติมใหม่อีก หรือ มีเคหะสถาน เพิ่มขึ้นอีก โดยมีได้รับ อนุญาต ตามความใน มาตรา ๒๕ กี้ดี หรือ มิได้ ไปจด ทะเบียน ภายใน กำหนด บักษ์ ๑ ตามความใน มาตรา ๑๖ กี้ดี ท่านว่าผู้นั้น มีความผิด เป็น ชั้ น คุ รุ ก ร ร ม ต้อง รว าง โ ทษ ชั้ น คุ รุ ก ร ร ม

มาตรา ๕๖ ผู้ใด บังอาจมี ภรรยา เป็น ชาว ต่าง ประเทศ หรือ คน ใน บังคับ รัฐบาด ต่าง ประเทศ ก่อน ที่ได้รับ พระราชทาน พระบรม ราชานุญาต ท่านว่าผู้นั้น มีความผิด เป็น ชั้ น คุ รุ ก ร ร ม ต้อง รว าง โ ทษ จำ ชั้ น คุ รุ ก ร ร ม กั ว ๑๒ เดือน

มาตรา ๕๗ คนโสดและคนไม่มีเคหะสถาน หรือคน หมายถึง ผู้
บังคับบัญชาสูงสุดได้กำหนดให้อยู่ประจำในสถานที่ราชการแห่งใด ๆ
แล้วไซ้ ไปได้กอยู่แห่งอื่นโดยมิได้รับอนุญาตพิเศษจากผู้บังคับ
บัญชาสูงสุด ท่านว่าผู้นั้นมีความผิดชั้นมัชฌมกรรม ต้องรวาง
โทษชั้นมัชฌมทัณฑ์

มาตรา ๕๘ คนโสดและคนไม่มีเคหะสถาน หรือคน หมายถึง ผู้
บังคับบัญชาสูงสุดได้กำหนดให้อยู่ในเขตร์สถานที่ราชการแล้วไซ้ ใ
นอนค้างอยู่แห่งอื่นโดยมิได้รับอนุญาตตั้งว่าไว้ในมาตรา ๕๑ แห่งกฎ
ท่านว่าผู้นั้นมีความผิด ตกอยู่ในสถานใดสถานหนึ่งในสองสถาน
กล่าวคือ ถ้าไปนอนค้างอยู่แห่งอื่นเพียงคืนหนึ่ง ต้องรวางโทษชั้น
ตหุทัณฑ์ ถ้าเกินกว่า ๑ คืน ต้องรวางโทษชั้นมัชฌมทัณฑ์

มาตรา ๕๙ ผู้ใดที่กล่าวความเท็จต่อเจ้าพนักงานหรือผู้บังคับบัญชา
ด้วยข้อใดข้อ ๑ อันเนื่องด้วยกฎนี้ เป็นต้นว่าผู้บังคับบัญชาถาม
ถึงเรื่องภรรยาหรือเคหะสถานของตนเองก็ดี หรือของข้าราชการผู้อื่น
ก็ดี นำความไม่จริงหรือที่ไม่รู้จักจริงมากล่าว ท่านว่าผู้นั้นกล่าวเท็จ
มีความผิดชั้นตหุกรรมหรือมัชฌมกรรม ต้องรวางโทษชั้นตหุทัณฑ์
หรือมัชฌมทัณฑ์ตามสมควรแก่เหตุผล

มาตรา ๖๐ ผู้ใดกระทำการอย่างใดอย่าง ๑ และการที่กระทำ
นั้นเป็นการเดิมตกฎนี้หลายบทด้วยกัน ท่านให้ใช้บทที่มีทัณฑ์หนัก
ลงโทษแก่ผู้นั้น

เล่ม ๓๑ หน้า ๓๖๘ ราชกิจจานุเบกษา วันที่ ๑ สิงหาคม ๒๔๕๗

มาตรา ๖๑ ผู้ใด กระทบความผิด หลายนก ท่านว่าผู้นั้น ต้อง
มีโทษ ตาม กทง ความผิด ทุก กทง

มาตรา ๖๒ ผู้ใด เติมผิด กฏนี้ ด้วย ข้อใด ข้อหนึ่ง และ เมื่อใด พน
โทษ แล้วไป กระทบความผิด ซ้ำ อีก ท่านว่าผู้นั้น ไม่ เช็ด หลาบ

ผู้ใด ไม่ เช็ด หลาบ ท่านว่าผู้นั้น ต้อง รับ โทษ เป็น ทวิ คุณ

ประกาศ มา ณ วันที่ ๑ สิงหาคม พระพุทธศักราช ๒๔๕๗ เป็น
วันที่ ๑๓๖๐ ในรัชกาล บัดนี้